

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 330.332:502.33

Боровік Л.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
Херсонський державний аграрний університет*

Танклевська Н.С.

*доктор економічних наук, професор,
Херсонський державний аграрний університет*ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НА ФОРМУВАННЯ
ЕКОЛОГІЧНОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті досліджено чинники, які під впливом інвестиційної політики розвитку сільського господарства, формують екологічний інвестиційний потенціал галузі. Запропоновано низку заходів, які можуть посилити вплив інвестиційної політики на формування екологічного інвестиційного потенціалу сільського господарства. Враховуючи, що природокористування й екологічний стан сільськогосподарської галузі є тими чинниками, які безпосередньо впливають на ефективність аграрного виробництва та його інвестиційну привабливість, необхідно їх більш ретельно дослідити. Виявлено фактори, які негативно впливають на використання інвестиційного екологічного потенціалу, а також дано рекомендації щодо поліпшення екологічної ситуації у аграрному секторі економіки.

Ключові слова: інвестиційна політика, сільське господарство, екологія, охорона довкілля, земельні угіддя, бюджет, інвестиційний потенціал.

ВЛИЯНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ НА ФОРМИРОВАНИЕ
ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ИНВЕСТИЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

Боровик Л.В., Танклевская Н.С.

В статье исследованы факторы, которые под воздействием инвестиционной политики развития сельского хозяйства, формирующие экологическое инвестиционный потенциал отрасли. Предложен ряд мер, которые могут усилить влияние инвестиционной политики на формирование экологического инвестиционного потенциала сельского хозяйства. Учитывая, что природопользования и экологическое состояние сельскохозяйственной отрасли является теми факторами, которые непосредственно влияют на эффективность аграрного производства и его инвестиционную привлекательность, не обходимо их более глубоко исследовать. Определено факторы, которые негативно влияют на использование инвестиционного экологического потенциала, а также дать рекомендации по улучшению экологической ситуации в аграрном секторе экономики.

Ключевые слова: инвестиционная политика, сельское хозяйство, экология, охрана окружающей среды, земельные угодья, бюджет, инвестиционный потенциал.

THE INFLUENCE OF INVESTMENT POLICY ON THE FORMATION
OF THE ECOLOGICAL INVESTMENT POTENTIAL OF AGRICULTURE

Borovik Liubov, Tanklevska Nataliia

The article examines the factors that are influenced by the investment policy of agricultural development, forming the environmental investment potential of the industry. A number of measures have been proposed that may enhance the influence of investment policy on the formation of the ecological investment potential of agriculture. Considering that nature management and the ecological state of the agricultural industry are the factors that directly affect the efficiency of agricultural production and its investment attractiveness, the need to study them more thoroughly, identify factors that negatively affect the use of investment environmental potential, and also make recommendations for improving the environmental situation in the agricultural sector. At the same time, we note that the investment policy of agricultural development should increase its influence on the restoration of the natural resource potential and the growth of the ecological safety of agriculture. The aim of the article is to study the influence of the investment policy of agricultural development on the formation of the natural environmental investment potential of the industry. The investment policy of regional agricultural development should focus on the development and implementation of regional programs for the socio-economic development of the region, which would reduce the harmful impact of production activities of economic entities on the environment and stimulate the introduction of environmentally friendly technologies. To this end, it is necessary to take the following measures: to strengthen the responsibility of land users, to stimulate the production of organic agricultural products, to stimulate the

rational use of natural resources and the transition to a model of sustainable environmentally safe land use, the creation of artificial forest plantations on low-productive lands.

Keywords: investment policy, agrarian industry, ecology, environmental protection, land, soil fertility, budget.

Постановка проблеми. Інвестиційна політика розвитку сільського господарства скерована на зміцнення екологічного інвестиційного потенціалу галузі як одного з основних факторів зростання аграрного виробництва. Не дивлячись на прийняття багатьох законів України стосовно поліпшення екологічної ситуації, вирішення цієї проблеми потребує великих зусиль з боку державних і регіональних органів влади, політиків, науковців й громадськості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад у поліпшення екологічної ситуації в країні внесли такі вчені як І. Бистряков, О. Васюта, С. Генсерук, Л. Гринів, Б. Данилишин, С. Дорогунцов, О. Кашенко, Є. Хлобистов. Ними, та багатьма іншими вченими, доведено, що при дотриманні науково обґрунтованих технологій використання природного ресурсу він здатен відтворювати свій потенціал.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження впливу інвестиційної політики розвитку сільського господарства на формування природного екологічного інвестиційного потенціалу галузі.

Вклад основного матеріалу. Екологічна безпека є однією з найважливіших складових елементів національної безпеки країни, яка впливає на її економічний розвиток та соціальний стан населення України. Інвестиційна політика регіонального розвитку сільського господарства, впливаючи на органи державної влади, скеровує зусилля на поліпшення екологічної ситуації, як фактору, що визначає рівень природного відновлення земельних ресурсів, якість аграрної продукції та можливість проживання населення на тій чи іншій території. Згідно зі статтею 16 Конституції України на державу покладається обов'язок забезпечення екологічної безпеки і підтримки екологічної рівноваги на території країни. Крім Конституції України екологічне законодавство спирається на такі Закони України: «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення», «Про екологічну експертизу», «Про порядок розроблення державних екологічних програм», «Про пестициди і ядохімікати» та ін. Існує також блок законів, дотримання яких є обов'язковим для суб'єктів підприємницької діяльності.

Значний вклад в підвищення екологічної безпеки держави внесли такі вчені-економісти як: І.К. Бистряков, О.А. Васюта, С.А. Генсерук, З.В. Герасимчук, Л.С. Гринів, Б.М. Данилишин, С.І. Дорогунцов, А.Б. Качинський, Л.Г. Мельник, В.Я. Шевчук та ін. Ними, та багатьма іншими вченими, доведено, що при дотриманні науково обґрунтованих технологій використання природних ресурсів, вони здатні постійно відтворювати свій природний потенціал. Вивчаючи проблеми впливу сучасного виробництва на навколишнє середовище Д. Нікітін, М. Лемешев, Н. Новікова та ін. вважають, що сучасне виробництво потребує застосування таких технологій, які б не входили в конфлікт з природою [3; 2]. Такої ж думки дотримується С. Дорогунцов, Л. Мельник, О. Ральчук, В. Ковтун, О. Кашенко та ін., пропонуючи на підприємствах

застосовувати екологічні й енергозберігаючі технології [1; 2]. Інвестиційна політика регіонального розвитку сільського господарства враховує результати наукових досліджень при формуванні системи природокористування, стабілізації та поліпшення екологічного стану галузі. Вона передбачає впровадження інноваційних, екологобезпечних технологій, заборону використання тих пестицидів і гербіцидів у сільськогосподарському виробництві, які є небезпечними для людей та довкілля, інформованість суспільства про погіршення екологічного стану на окремих територіях, а також залучення громадських територіальних об'єднань до розв'язань екологічних проблем. При цьому, взаємовідносини державних органів виконавчої влади і громадськості регулюються чинним законодавством і, перш за все, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Основними цілями інвестиційної політики регіонального розвитку сільського господарства є розвиток високопродуктивного екологічного безпечного агропромислового виробництва; створення високоєфективного конкурентоспроможного аграрного сектору на внутрішньому і зовнішньому ринках; підвищення родючості ґрунтів; забезпечення ефективного використання зрошуваних та осушених сільгоспугідь; підвищення ефективності та надійності функціонування зрошувальних й дренажних систем, а також раціонального використання водних ресурсів країни.

Інвестиційна політика також передбачає систематичне поновлення нормативних актів, внесення відповідних змін до чинного законодавства та проведення екологічного аудиту з метою удосконалення здійснювання процедур оцінки екологічного стану навколишнього природного середовища, узгодження вимог екологічної безпеки з економічними можливостями галузі.

Значне місце в реалізації політики екологічної безпеки має формування бюджетів на загальнодержавному, регіональному й місцевому рівнях, які повинні передбачати максимально можливі відрахування на охорону навколишнього природного середовища та мали б тенденцію до щорічного збільшення обсягів природоохоронного інвестування. Державний Фонд охорони навколишнього природного середовища є складовою Державного бюджету України, формується за рахунок коштів збору за забруднення навколишнього природного середовища та інших коштів, визначених чинним законодавством. Головним розпорядником коштів Фонду є Мінприроди України, яке фінансує природоохоронні інвестиційні програми і окремі заходи за погодженням з Мінфіном (табл. 1).

Планування природоохоронних заходів за державними програмами здійснюється щорічно Міністерством Природи України, його територіальними відділеннями та органами державного управління у його складі. Дефіцит бюджетних коштів, що виділяються на виконання природоохоронних програм, непрозорість їх використання та високий рівень корупції не сприяють формуванню ефективної політики екологічної безпеки [4; 5]. Одним з шляхів збільшення обсягів інвестування природоохоронних заходів є фінан-

Таблиця 1. Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища за видами природоохоронних заходів

Інвестування заходів	2010	2014	2015	2016	2017
Усього	2761,5	7959,9	7675,6	13390,5	11025,6
Охорона атмосферного повітря і проблеми зміни клімату	1139,9	1915,1	1422,9	2502,8	2608,1
Очищення зворотних вод	734,7	1122,2	848,9	1160,0	1276,5
Поводження з відходами	475,6	784,0	737,5	2208,7	2471,0
Захист і реабілітація ґрунту, підземних і поверхневих вод	319,9	359,9	388,3	420,0	1284,5
Збереження біорізноманіття і середовища існування	19,5	11,5	22,3	49,6	177,3
Інші види природоохоронної діяльності	71,9	3767,2	4255,7	7049,4	3208,2

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України

сування загальнодержавних, регіональних й місцевих екологічних програм всіма учасниками підприємницької діяльності. Місцева влада, використовуючи важелі адміністративного впливу, повинна співпрацювати з благодійними організаціями та спрямовувати кошти на соціальні потреби, покращення якості життя населення. Це стосується, перш за все, тих територій, які потерпають від забруднення довкілля промисловими підприємствами, підтоплення населених пунктів, внаслідок неефективного і нераціонального використання водних ресурсів та вирубки лісів, знищення лісосмуг навколо водоймищ. Екологічний ризик – це імовірність негативних наслідків від сукупності шкідливих впливів на навколишнє середовище. Величина його прямо впливає на розмір можливих збитків. Оцінюючи рівень екологічних ризиків на тій чи іншій території, інвестор визначає збитки, які він може отримати у майбутньому. Здебільшого, такі екологонебезпечні території не приваблюють інвесторів і відстають у своєму економічному та соціальному розвитку. Враховуючи це, держава та регіони повинні здійснювати перманентний моніторинг проблемних територій, стимулювати впровадження екологобезпечних технологій у сільському господарстві, інвестувати кошти на відновлювальні роботи, запобігаючи передчасному виводу з експлуатації земельних угідь, здійснювати соціальний захист населення від небажаних наслідків безвідповідального втручання людини в природу.

Стратегія управління екологічною безпекою в аграрному секторі повинна враховувати такі чинники, як науково обґрунтоване землекористування, впровадження інноваційних технологій обробітки ґрунтів, раціональне використання водних ресурсів для зрошення сільськогосподарських культур, внесення оптимальних норм мінеральних добрив, які не завдають шкоди здоров'ю людей та ін. Інвестування заходів, направлених на охорону довкілля та поліпшення екологічної безпеки населення, дає змогу усунути протиріччя, які виникають між економічним розвитком регіону та його соціально-екологічними наслідками.

Отже, основною метою інвестиційної політики регіонального розвитку сільського господарства повинно бути не тільки збереження водних і земельних ресурсів, а й підвищення рівня їх природної цінності, що є визначальним фактором привабливості аграрного сектору економіки для інвесторів та покращення якості життєдіяльності сільського населення.

Земельні ресурси країни є основою сільськогосподарського виробництва. Але ефективність використання земельно-ресурсного потенціалу є низькою

в порівнянні з економічно-розвинутими країнами Європи. Через недбалість ведення сільськогосподарського виробництва, порушення вимог до виробничої експлуатації земельних угідь, нехтування сучасними науковими розробками та рекомендаціями науковців щодо застосування науково-обґрунтованих сівозмін, використання поливної води на зрошуваних землях, методів і норм застосування добрив, гербіцидів і отрутохімікатів, з кожним роком зростають обсяги сільгоспугідь, які стають непридатними для аграрного землекористування. Особливої уваги заслуговує Причорноморський економічний район України, де значна кількість атмосферних опадів при високих показниках середньорічного випаровування унеможливило раціональне ведення господарства, знецінює результати клопіткої праці селянина. Тому, застосування зрошення на сільгоспугіддях Півдня України є основною умовою досягнення сталого розвитку сільського господарства в цьому регіоні.

Недотримання технологій використання зрошуваних земель, зменшення обсягів хімічної меліорації погіршило фізичні та хімічні властивості орного шару ґрунтів на півдні України, призвело до їх засоленості та часткової втрати інвестиційної привабливості. Враховуючи також і те, що в господарствах не має технічних засобів, за допомогою яких вони могли здійснювати цю технологічну операцію та її високу вартість, на наш погляд, доцільно в сучасному зрошуваному землеробстві використовувати сівозміни, які б мали меліоративні поля, на яких би висівались сидеральні культури для подальшого їх заорювання в ґрунт. До того ж, сівозміни на зрошуваних землях в своїй структурі повинні містити такі високорентабельні культури як соя, кукурудза на зерно, овочеві та баштанні культури. Поліпшення якості ґрунтів залежить від дотримання технології зберігання й використання добрив та ядохімікатів. Недостатня кількість механізованих складів для їх зберігання, недосконалість технологій очищення стічних вод та викидів у атмосферу забруднюючих хімічних сполук промисловими підприємствами, низькі темпи вводу в експлуатацію сучасних станцій та механізмів, які не дають можливості забруднювати токсичними речовинами довкілля, робить орну землю малоприсадоною для вирощування конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції.

Відхід від наукових принципів щодо використання природних ресурсів призводить до виснаження орних земель, знижує рівень їх інвестиційної привабливості. Тому екологічний стан сільськогосподарської галузі потребує здійснення корективів у інвестиційній

політиці держави і регіонів. Для цього необхідно переоцінити інвестиційні проекти в частині впливу виробництва на екологічну ситуацію, ввести соціальні розділи, які б гарантували відтворення природного середовища та зростання рівня родючості земель сільськогосподарського призначення. Очевидно, що держава та її регіони повинні не тільки збільшити обсяги бюджетних видатків на наукові дослідження, а й на заходи і програми з охорони навколишнього середовища, які є незначними (рис. 1). Частка видатків з бюджету країни на охорону навколишнього середовища є невисокою, складає 0,7-1,1% (рис. 2) і потребує значного збільшення.

Великі збитки сільське господарства отримує від викидів у атмосферне повітря забруднюючих речовин.

Через недостатнє очищення токсичних викидів, обсяги забруднення водоймищ та земель сільськогосподарського призначення є високими, що негативно впливає на отримання екологічно чистої продукції, знижує її ціну та конкурентоспроможність.

Викиди таких забруднюючих речовин, як діоксин сірки, азоту, а також оксиду вуглецю (табл. 2) є небез-

печними для здоров'я людини і провокують виникнення таких тяжких захворювань як екологічні, серцеві, аспіраторні. Таким чином очевидно, що екологічні чинники є тим фактором що активно впливає на економічний розвиток галузі так і якість життя людини.

Враховуючи вищевикладене, інвестиційна політика регіонального розвитку сільського господарства повинна скеровувати зусилля на розробку і реалізацію таких регіональних програм соціально-економічного розвитку галузі, які б сприяли зменшенню шкідливого впливу виробничої діяльності суб'єктів господарювання на довколишнє середовище й стимулювали б впровадження екологічнобезпечних технологій. З цією метою необхідно вжити наступних заходів:

- посилити відповідальність землекористувачів за екологічнобезпечне використання земельних і водних ресурсів;

- оптимізувати площі сільськогосподарських угідь, зменшуючи їх розораність та впроваджуючи екологічнобезпечні технології;

- стимулювати виробництво органічної продукції землеробства;

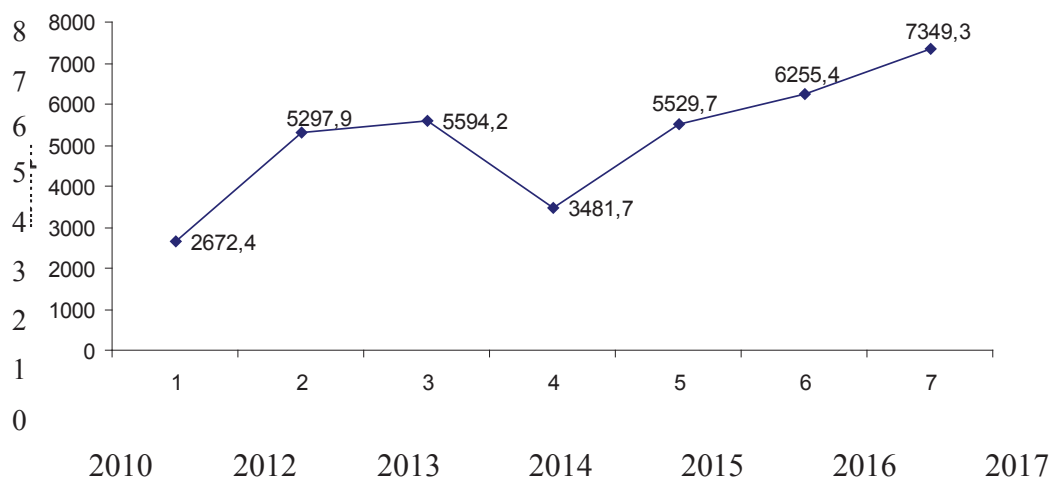

Рис. 1. Витрати бюджету на охорону навколишнього середовища, млн. грн

Джерело: за даними Державної служби статистики України

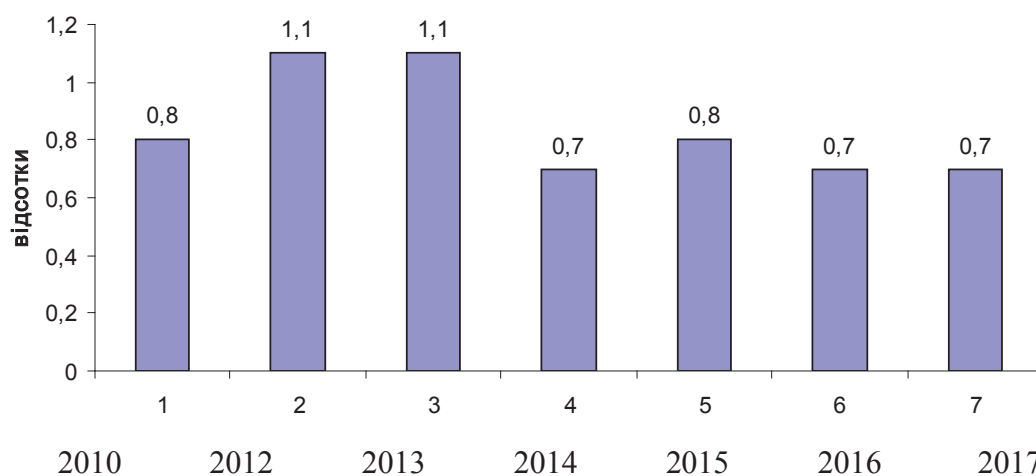

Рис. 2. Частка видатків бюджету країни, від їх загального обсягу на охорону навколишнього природного середовища, %

Джерело: за даними Державної служби статистики України

Таблиця 2. Викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря, які найбільше впливають на якість життєдіяльності населення

Показники	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017	У середньому за 2010-2017рр
Діоксид сірки, тис. т	1235,2	1430,3	1413,3	1160,6	854,0	1109,7	726,2	1132,8
Діоксид азоту, тис. т	603,7	634,6	633,4	541,4	453,0	525,0	215,5	515,2
Оксид вуглецю, тис. т	2951,9	2830,5	2782,1	2283,4	1971,9	1302,2	728,4	2121,5
Обсяг викидів забруднюючих речовин усього, тис. т	4790,8	4895,4	4828,8	3985,4	3278,9	2936,9	1670,1	3769,5
Діоксид сірки, кг на 1 особу	26,9	31,4	31,1	27,0	20,0	26,0	17,1	25,6
Діоксид азоту, кг на 1 особу	13,2	13,9	13,9	12,6	10,6	12,3	5,1	11,7
Оксид вуглецю, кг на 1 особу	64,3	62,1	61,1	53,1	46,1	30,5	17,1	47,7
Усього викидів забруднюючих речовин на одну особу, кг	104,4	107,4	106,1	92,7	76,7	68,8	39,3	85,0

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

– забезпечити своєчасність виведення деградованих земель із сільськогосподарського обороту як джерела підвищеної екологічної небезпеки;

- стимулювати раціональне використання природних ресурсів та перехід на модель сталого екологічно безпечного землекористування;

– збільшити обсяги лісистості за рахунок створення штучних лісових насаджень на малопродуктивних, деградованих, технологічно забруднених землях.

На наш погляд, реалізація вищевказаних заходів позитивно вплине на підвищення рівня екологічної безпеки, сприятиме створенню привабливого екологічного середовища у сільському господарстві країни.

Висновки з проведеного дослідження. Враховуючи важливість екологічного середовища для розвитку аграрного сектору економіки, інвестиційна політика регіонального розвитку сільського господарства скеровує зусилля на зростання інвестиційного потенціалу

як фактору покращення економічного, екологічного й соціального стану галузі.

Звертаємо увагу на те, що високий рівень екологічних ризиків у сільському господарстві є результатом виробничої діяльності суб'єктів господарювання: недотримання ними науково обґрунтованих правил землекористування, низьким рівнем впровадження екологічно безпечних технологій, що знижує економічну ефективність аграрного виробництва та створює небезпеку здоров'ю людини.

Встановлено, що держава недостатньо виділяє коштів з державного бюджету на відновлення земельних і водних ресурсів, які є визначальними чинниками розвитку сільського господарства та його інвестиційної привабливості. Запропоновані нами заходи, скеровані на раціональне використання природного інвестиційного потенціалу можуть позитивно вплинути на підвищення екологічної безпеки сільського господарства у регіонах України.

1. Дорогунцов С.І., Ральчук О.М. Управління техногенно-екологічною безпекою у парадигмі сталого розвитку: концепція системно-динамічного вирішення. Київ : Наукова думка, 2001. 172 с.

2. Мельник Л.Ю., Макаренко П.Н., Любович О.А. Аграрне підприємство і держава : монографія. Дніпропетровськ : Пороги. 1999. 259 с.

3. Новікова Н.Л. Особливості та умови відтворення в сільському господарстві України. Агросвіт. 2011. № 4. С. 19-21.

4. Кашенко О.Л. Фінанси природокористування. Суми : Університетська книга. 1999. 420 с.

5. Іртішчева І.О., Потапенко О.М. Економіко-екологічні проблеми забруднення навколишнього середовища побутовими відходами: сучасний стан та шляхи вирішення. Бізнес-Навігатор. 2011. № 23. С. 173-177.

1. Dorohuntsov S.I., Ralchuk O.M. (2001). Upravlinnia tekhnogenno-ekolohichnoiu bezpekoiu u paradyhmi staloho rozvytku: kontseptsiiia systemno-dynamichnoho vyrishennia [Man-made ecological safety in the paradigm of sustainable development: the concept of system-dynamic solution]. Kyiv : Naukova dumka. [in Ukrainian].

2. Melnyk L.Iu., Makarenko P.N., Liubovych O.A. (1999). Ahrarne pidpriemstvo i derzhava : monohrafiia [Agrarian enterprise and state: Monograph]. Dnipropetrovsk : Porohy. [in Ukrainian].

3. Novikova N.L. (2011). Osoblyvosti ta umovy vidtvorennia v silskomu hospodarstvi Ukrainy [Features and conditions of reproduction in agriculture of Ukraine]. Ahrosvit, 4, 19-21. [in Ukrainian].

4. Kashenko O.L. (1999). Finansy pryrodokorystuvannia [Natural resources finance]. Sumy : Universytetska knyha. [in Ukrainian].

5. Irtyshcheva I.O., Potapenko O.M. (2011). Ekonomiko-ekolohichni problemy zabrudnennia navkolyshnoho seredovyshcha pobutovymy vidkhodamy: suchasnyi stan ta shliakhy vyrishennia [Economic and environmental problems of environmental pollution by household waste: current state and solutions]. Biznes-Navihator, 23, 173-177. [in Ukrainian].

E-mail: lyubovborovik2015@gmail.com